

Р. І. Радейко

Навчально-науковий інститут права та психології
 Національного університету “Львівська політехніка”,
 асистент кафедри адміністративного та інформаційного права

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕФОРМАЛІЗОВАНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ПРАВІ

© Радейко Р. І., 2015

Визначено та розкрито зміст таких видів деформалізованих конструкцій у праві, як: децентралізація правового регулювання, правове саморегулювання, правове дерегулювання. Доведено, що для зниження ефекту відчуження правової форми від змісту суспільних відносин потрібно максимально наблизити форму правового регулювання до природного змісту цих відносин.

Ключові слова: деформалізація, децентралізація правового регулювання, правове саморегулювання, правове дерегулювання.

Р. И. Радейко

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ДЕФОРМАЛИЗОВАННЫХ КОНСТРУКЦИЙ В ПРАВЕ

Определено и раскрыто содержание таких видов деформализованных конструкций в праве: децентрализация правового регулирования, правовое саморегулирование, правовое дерегулирование. Доказано, что для снижения эффекта отчуждения правовой формы от содержания общественных отношений нужно максимально приблизить форму правового регулирования к естественному содержанию этих отношений.

Ключевые слова: деформализация, децентрализация правового регулирования, правовое саморегулирование, правовое дерегулирование.

R. I. Radeyko

THEORETICAL ASPECTS OF DEFORMALIZED STRUCTURES IN LAW

This article provides a study of the following types of constructions in law: decentralization of legal regulation, self-regulation legal, legal deregulation. It proves that to reduce the effect of legal form alienation from social relations content it is necessary to bring a form of legal regulation closer to the natural content of these relations.

Key words: deformalization, decentralization of legal regulation, self-regulation legal, legal deregulation.

Постановка проблеми. У правовій формі неможливо передбачити все різноманіття відносин між суб'єктами права, тому вона завжди міститиме певні “необґрунтовані” та “неадекватні” норми, що перешкоджатимуть ефективному правовому регулюванню. Життєві ситуації складні й різноманітні. Найчастіше конкретний випадок неможливо адекватно визначити в наявній формі, врахувавши всі його особливості. Так, у процесі вдосконалення форма увібрала безліч положень, які потрібно реалізовувати, але у конкретному випадку їх дотримання пов'язане зі значними

труднощами. На шляху запровадження в Україні ефективних міжнародних стандартів функціонування держави і права необхідно максимально наблизити форму правового регулювання до змісту суспільних відносин.

Мета статті – здійснити теоретичний комплексний аналіз видів деформалізованих конструкцій у праві, розкрити їх сутність і зміст.

Стан дослідження. Дослідження окремих питань щодо деформалізованих конструкцій у праві здійснено у працях відомих вітчизняних і зарубіжних науковців, а саме: С. Бакіліної, С. Батуріна, В. Бачиніна, Н. Бутусова, Ю. Ветютнева, Д. Вовка, О. Воловик, Є. Єграфової, Л. Заморської, М. Кельмана, А. Козловського, М. Козюбри, С. Максимова, І. Оборотова, Н. Пархоменко, О. Пашуліна, О. Петришина, П. Рабіновича, С. Рабіновича, К. Сігалова, О. Скакун, В. Скорбагатогої, С. Сливки, А. Соколової, З. Соломко, В. Тація, Ю. Тихомирова, В. Трофименка, В. Трофимова та ін.

Виклад основних положень. П. М. Рабінович наголошує, що процес деформалізації закономірно зумовлений реальними потребами перехідного стану, в якому перебуває Україна, зокрема необхідністю забезпечити підвищення динамічності, рухливості, гнучкості державно-правових інституцій, їх здатність до швидкого реагування на соціальні зміни, пристосовуватися до них.

Процес деформалізації зачіпає насамперед зміст об'єктивного юридичного права, що знаходить прояв, зокрема, у розширенні сфери загальнодозволеного регулювання і методу диспозитивності, у зростанні у законодавстві питомої ваги відносно визначених норм – оцінних, альтернативних тощо. Такі зрушення у державно-юридичному регулюванні мають загалом гуманістичну, так би мовити людиноцентристську, спрямованість: адже вони дають можливість під час вирішення юридичних справ брати до уваги конкретні особливості кожної життєвої ситуації, ретельніше враховувати і повніше реалізовувати індивідуальні інтереси окремих осіб – суб'єктів правовідносин, забезпечувати не тільки законність і обґрунтованість, а й справедливість правозастосувальних рішень. За допомогою таких пізнавальних засобів можна доволі коректно вивчати якраз такі державно-юридичні явища, що не є цілком визначеними у формальному аспекті: скажімо, правотлумачний і правозастосувальний розсуд, особливості реалізації юридичних норм з оцінними поняттями, практику визначення “балансу”, “пропорційності” між інтересами особи і суспільства [30, с. 12].

Потрібно аналізувати уже сформовану практику і, якщо вона ефективна, надавати їй правової форми. Необхідно прагнути до децентралізації, дерегулювання та саморегулювання у праві для того, щоб на рівні регіонального, локального правового акта або договірних відносин максимально врахувати всі побажання й наблизити правову форму до змісту відносин.

Децентралізація правового регулювання. Загальнодержавне (централізоване) регулювання ґрунтується на тому, що законодавець приймає нормативно-правові акти, які мають враховувати загальні спільні інтереси суспільства. Однак законодавець не завжди здатен враховувати інтереси суб'єктів і публічного, і приватного права.

Перехід до ринкових відносин сприяє зростанню значення договору як форми та засобу регулювання приватноправових відносин. Договірне регулювання щодо централізованого розглядається як децентралізоване. Держава через децентралізацію правового регулювання надає можливість суб'єктам правовідносин враховувати і публічні, і приватноправові інтереси.

Співвідносячи централізоване та децентралізоване право в різних сферах суспільного життя, Т. Кашаніна вважає, що це співвідношення не має бути однакове. На її думку, у різних сферах воно має такий вигляд:

1) у політичній сфері має домінувати централізоване регулювання (форми політичної діяльності, структура органів державної влади та органів місцевого самоврядування, принципи

їхньої роботи, межі втручання держави і діяльність суб'єктів господарювання тощо) – 80 %, а децентралізоване – 20 %;

2) в економічній сфері централізоване регулювання (бюджетні, податкові, фінансові та інші правовідносини, що мають публічний характер; форми права власності та принципи їх здійснення; види санкцій за неналежне виконання обов'язків тощо) – 70 %, а децентралізоване (свобода договору та господарської ініціативи) – 30 %;

3) у соціальній сфері централізоване регулювання (основні права та свободи людини і громадянина, гарантії та способи їх правового захисту, встановлення заборони протиправної поведінки, передбачення основ та принципів регулювання освіти, науки, мистецтва, спорту, соціального захисту тощо) має становити – 10–15 %, а децентралізоване – 85–90 % [5, с. 20–23].

Необхідність децентралізації правового регулювання зумовлена об'єктивними та суб'єктивними умовами. Об'єктивні умови зумовлені складністю суспільних явищ та неможливістю (зокрема недоцільністю) постійно коригувати правові норми, динамізмом суспільного життя та розширенням прав людини. Ці умови потребують використання і застосування, серед іншого, нормативно-правових приписів (звичаї, звичаї ділового обороту, аналогія). Суб'єктивними умовами є: доцільність, через врахування свідомості й свободи суб'єктів, підвищити ступінь добровільного виконання правових норм, а також використання інтелектуального, культурного, освітнього потенціалу людини, що сприяє розвитку не лише особистості, але й суспільства загалом.

Так, однією із засад цивільного законодавства є свобода договору. В сучасних умовах дія цього принципу сприяє появі диспозитивних норм права, розширенню сфери договірної регулювання та застосуванню договору як основного засобу регулювання приватних господарських, цивільних, трудових, сімейних та інших приватноправових відносин.

Відповідно до положень ст. 6 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) сторони мають право та можуть: укласти договір, який не передбачений актами цивільного законодавства, але відповідає загальним засадам цивільного законодавства; врегулювати у договорі, який передбачений актами цивільного законодавства, свої відносини, які не врегульовані цими актами; відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд. Однак законодавець передбачив, що сторони в договорі не можуть відступити від положень актів цивільного законодавства, якщо в цих актах прямо вказано про це, а також у разі, якщо обов'язковість для сторін положень актів цивільного законодавства впливає з їх змісту або із суті відносин між сторонами.

У ст. 7 Сімейного кодексу України (далі – СК України) передбачено, що: сімейні відносини регулюються, окрім кодексу, іншими нормативно-правовими актами; сімейні відносини можуть бути врегульованими за домовленістю (договором) між їх учасниками; сімейні відносини регулюються лише у тій частині, у якій це допустимо і можливо з погляду інтересів їх учасників та інтересів суспільства; сімейні відносини регулюються на засадах справедливості, добросовісності та розумності, відповідно до моральних засад суспільства.

Законодавець, враховуючи конституційний принцип “ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством” (ч. 2. ст. 19 Конституції України), сприяє розширенню договірної регулювання приватноправових відносин завдяки передбаченим у Цивільному кодексі України таким конструкціям законодавчої техніки: “якщо інше не встановлено договором” (ч. 3 ст. 576, ч. 2 ст. 586, ч. 1-2 ст. 587, ч. 4 ст. 604 ЦК України); “якщо інше не встановлено договором або законом” (ч. 5 ст. 24, ч. 2 ст. 186, ч. 2 ст. 189, ч. 2 ст. 191, ст. 322-333, ч. 1 ст. 331, ч. 3 ст. 332, ч. 1 ст. 334, ч. 3 ст. 368, ч. 2 ст. 381, ч. 1 ст. 514, ч. 1 ст. 516, ч. 2 ст. 523, ч. 1 ст. 525, ч. 1 ст. 527, ч. 1 ст. 544, ч. 6 ст. 576 ЦК України); “якщо інше не встановлено договором між фізичними особами” (ч. 1 ст. 536); “якщо інше не встановлено договором, актами цивільного законодавства, не впливає із суті зобов'язання або звичаїв ділового обороту” (ч. 2 ст. 538, ст. 539 ЦК України); “якщо інше не встановлено договором між ними” (ч. 4 ст. 542 ЦК України); “якщо інше не встановлено договором, актами цивільного законодавства або не впливає із суті зобов'язання” (ст. 621, ч. 2 ст. 704 ЦК України); “якщо інше не встановлено договором, законом або

не впливає із суті договору” (ч. 5 ст. 626 ЦК України); “якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті змішаного договору” (ч. 2 ст. 628 ЦК України); “якщо інше не встановлено договором або звичаями ділового обороту” (ч. 2 ст. 668 ЦК України).

У Сімейному кодексі України законодавець використовує такі конструкції: “відносини можуть бути врегульовані за домовленістю (договором) між їх учасниками” (ч. 2 ст. 7 СК України); “можуть врегулювати свої відносини за домовленістю (договором), якщо це не суперечить вимогам цього Кодексу, інших законів та моральним засадам суспільства” (ч. 1 ст. 9 СК України); “встановлені законом або домовленістю (договором) сторін” (ч. 2 ст. 18 СК України).

У Земельному кодексі України (далі – ЗК України) використано такі конструкції: “якщо інше не встановлено законом та не порушує права інших осіб” (ч. 2 ст. 79 ЗК України); “якщо інше не передбачено договором” (ст. 27 ЗК України); “якщо інше не встановлено угодою між ними” (ч. 3 ст. 106 ЗК України); “якщо інше не передбачено угодою між ними” (ч. 2 ст. 89 ЗК України); “якщо інше не встановлено законом” (ч. 1 ст. 133 ЗК України); “якщо інше не передбачено законом” (ч. 4 ст. 83; ч. 4 ст. 84; ч. 1 ст. 133 ЗК України); “якщо інше не передбачено законом або договором” (ч. 1 ст. 95; ч. 2 ст. 135 ЗК України); “за домовленістю між ними” (ч. 2 ст. 108 ЗК України).

У Кодексі законів про працю України (далі – КЗпП України) містяться такі конструкції: “якщо інше не передбачено договором” (ч. 2 ст. 17 КЗпП України); “якщо інше не передбачено законодавством, колективним договором або угодою сторін” (ч. 2 ст. 21 КЗпП України); “якщо інше не встановлено законодавством” (ч. 1 ст. 27 КЗпП України).

Також одним з позитивних аспектів правової децентралізації є плюралізм у застосуванні джерел права, або так звана “поліджерельність права”, що сприяє залученню до процесу правотворення широкого кола суб’єктів – міжнародних організацій, судових органів (Конституційний Суд України, пленум Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищого господарського суду України, Вищого адміністративного суду України), громадських асоціацій та спілок. При цьому зростає кількість та значення відносно визначених структурних елементів у системі права. Маємо на увазі правові принципи (справедливість, верховенство права, свобода, добросовісність, розумність, економічна обґрунтованість), оцінні поняття, диспозитивні норми, модельне законодавство, рекомендаційні акти.

Правове саморегулювання як різновид правового регулювання у правовій науці визначають як самостійну й ініціативну діяльність суб’єктів права для досягнення власних цілей у межах чинного законодавства, що спрямована на впорядкування конкретних суспільних відносин за допомогою формування і встановлення ними правил.

Принципи цієї стратегії, як зазначає В. Ю. Скоробагатів, можна подати так: саморегулювання – умова порядку; чим менше зовнішнього (державного) регулювання, тим більше саморегулювання; чим менше зовнішнього (державного) регулювання, тим більше порядку [32, с. 29].

У разі саморегулювання суб’єкт наділений правом легально й оперативно керувати власною діяльністю чи поведінкою (акти саморегулювання приймають ті суб’єкти, щодо яких вони діють, тобто в одній особі поєднано суб’єкт правотворчості та реалізації).

Риси правового саморегулювання, які відрізняють його від загального правового регулювання: рівноправне становище суб’єктів, автономія їхньої волі, самостійна майнова відповідальність та відсутність втручання з боку держави.

Ю. Лескова виділяє основні (універсальні) ознаки саморегулювання:

- 1) піднормативний характер, тобто здійснення його на основі державного правового регулювання, що передбачає загальні принципи взаємин, але не зводиться до них;
- 2) власний вольовий зміст та самостійна регулювальна функція, що виокремлюють його автономний характер щодо держави;
- 3) взаємне узгодження відносин безпосередньо учасниками;
- 4) розраховане на регулювання поведінки осіб, що створюють для себе певні правила поведінки [7, с. 133].

У зарубіжних країнах процес саморегулювання широко застосовується в державній та приватній сферах. Так, в Японії внесено зміни до антимонопольного законодавства впродовж 1980–1990 рр., що сприяло переходу контролю за діяльністю промислових підприємств від держави до системи саморегулювальних організацій.

З одного боку, японська система саморегулювання – це процес, за якого торговельна асоціація, що складається з провідних підприємств, розробляє правила торгівлі для своєї галузі промисловості та контролює невиконання правил через санкції, розроблені самою асоціацією. З іншого боку, японське саморегулювання балансує на межі закону, оскільки це дозволяє антимонопольне законодавство. Щоб зрозуміти, де виникає ця відмінність, С. Астаф'єв виділяє два види саморегулювання в Японії:

1) адміністративне саморегулювання (дії, спрямовані на структурування правил та інструкцій для оптимізації правового регулювання з метою збільшення обсягів торгівлі);

2) захисне саморегулювання (дії, спрямовані на захист промисловості від конкуренції, створюючи захисні бар'єри) [1].

Сфера саморегулювання в Україні охоплює різні суспільні відносини:

– *саморегулювання у сфері державного управління*. Недержавні суспільні інституції (неприбуткові та громадські організації) в процесі взаємодії з органами державної влади функціонують відповідно до самостійно розроблених правил, регламентів та стандартів. Наприклад, Торгово-промислові палати як неприбуткові самоврядні організації мають право проводити за дорученням державних органів незалежну експертизу проектів нормативно-правових актів з питань економіки, зовнішньоекономічних зв'язків, а також з інших питань, що стосуються права та інтересів підприємців (п. 1 ч. 1 ст. 11 Закону України “Про торгово-промислові палати в Україні” [28]) та в разі ввезення товарів з митної території України видавати сертифікати про походження товарів [11];

– *саморегулювання професійних організацій*. Саморегулювання в процесі здійснення діяльності суддів, адвокатів, нотаріусів та інших представників юридичної професії є однією з гарантій незалежності цих осіб під час здійснення ними професійної діяльності. Зазначені товариства здійснюють саморегулювання в декількох напрямках: формування самоорганізованої організації, встановлення стандартів поведінки членів організації та контролю за їх виконанням. Прикладами актів саморегулювання є: Кодекс суддівської етики, затверджений XI з'їздом суддів України 22 лютого 2013 р. [3], та Правила адвокатської етики, затверджені Установчим з'їздом адвокатів України 17 листопада 2012 року [10].

Акти саморегулювання професійних юридичних товариств можна умовно поділити на три групи: акти, що визначають правила виконання членами товариства професійних обов'язків, порядок формування товариств та вилучення зі складу товариства; порядок прийняття актів організаційного характеру; акти допоміжного характеру.

В актах саморегулювання можуть бути конкретизовані положення нормативно-правових актів. Частина 1 ст. 55 Закону України “Про судоустрій та статус суддів” містить вимогу для судді “не вчиняти дій, що порочать звання судді та принижують авторитет судової влади” [27]. Це положення докладніше викладено у згаданому нами КСЕ. Так, суддя має право брати участь у громадській діяльності, публічних заходах, якщо вони не завдають шкоди його статусу, авторитету суду і не можуть вплинути на здійснення правосуддя (ст. 17 КСЕ); участь судді в соціальних мережах, інтернет-форумах та застосування ним інших форм спілкування в мережі Інтернет є допустимими, проте суддя може розміщувати, коментувати лише ту інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету судді та судової влади (ст. 20 КСЕ).

На жаль, в Україні є негативна практика затвердження саморегулювальних актів представників юридичної професії органами державної влади. Так, наказом від 4 жовтня 2013 р. Міністерства юстиції України затверджено “Правила професійної етики нотаріусів України” [24], а також наказом Генерального прокурора України від 28 листопада 2012 р. затверджено “Кодекс професійної етики та поведінки працівників прокуратури” [22].

Потрібно звернути увагу, що, відповідно до ч. 1 ст. 47 Закону України “Про цінні папери та фондовий ринок” [29], регулювання фондового ринку здійснює держава та саморегулювальні організації (далі – СРО). Законодавець наділяє широким спектром повноважень саморегулювальні організації, надаючи їм право на: впровадження норм професійної етики у практичній діяльності учасників об’єднання; розроблення і затвердження методичних рекомендацій щодо провадження відповідного виду професійної діяльності на фондовому ринку; впровадження ефективних механізмів вирішення спорів, пов’язаних з професійною діяльністю учасників об’єднання; моніторинг дотримання Статуту та внутрішніх документів об’єднання його учасниками; розроблення і затвердження обов’язкових для виконання членами СРО Правил (стандартів) провадження відповідного виду професійної діяльності на фондовому ринку, за винятком тих Правил (стандартів), які прямо встановлені законом; розроблення заходів, спрямованих на запобігання порушенням членами СРО норм законодавства та внутрішніх документів СРО, зокрема в разі припинення ними своєї професійної діяльності; застосування заходів дисциплінарного впливу до членів СРО у разі виявлення порушень Статуту СРО, внутрішніх документів СРО.

Законодавець не може врегулювати усі відносини в суспільстві та передбачити прояви поведінки і взаємодії відповідних суб’єктів. Саморегулювання може становити деякою мірою “альтернативу” правовому регулюванню за його об’єктивної відсутності чи низької якості законодавства, зокрема надмірної формалізації права.

За надмірної формалізації права, як фактичного зведення в абсолют законодавства, як єдиного джерела права та вираження волі держави (чи різних груп державного апарату), право й саморегулювання можуть протиставлятися. С. Заїкін [3, с. 41] зазначає, що передбачення і визнання в суспільстві права на самоорганізацію й самостійність у виборі своїх дій, якщо вони при цьому не порушують прав і законних інтересів інших суб’єктів відносин, свідчить про високий рівень правової культури цього суспільства.

Акти саморегулювання, за аналогією з нормативно-правовими актами, є формою вираження соціального нормування. Норми саморегулювання – це правила поведінки, що мають певні властивості норм права (структура, дія в часі, просторі та коло осіб тощо). Однак варто визначити їх сутнісні відмінності:

1) встановлення норм саморегулювання за “залишковим принципом”. Саморегулювання здійснюється там, де законодавець не врегулював відносин. У правовій системі України не діє принцип *de facto* конституційних обмежень на розширення сфери правового регулювання державою. Конституційний Суд України не оцінює правомірності факту регулювання державою певної сфери суспільних відносин, а оцінює лише адекватність використання засобів правового регулювання;

2) акти самоврядування, на відміну від нормативно-правових актів, містять порівняно “м’які” санкції за порушення їх норм;

3) актам саморегулювання притаманна “гнучкість” та “мобільність” порівняно з положеннями нормативно-правових актів. Це зумовлено тим, що, як правило, порядок і процедура ухвалення цих актів не є складними, що сприяє їх швидкій та адекватній реакції щодо мінливих умов й обставин розвитку суспільних відносин [4, с. 215–217].

Реалізація права на саморегулювання у правовій системі зумовлена не лише тим, що не порушує прав і свобод інших осіб, а є суспільно корисною. Завдяки належному функціонуванню інституту саморегулювання діє презумпція правомірної поведінки, свобода індивіда здійснювати діяльність, що прямо не заборонена законом тощо.

Дерегулювання. Дерегулювання – це усунення “бар’єрів”, законодавчо встановлених державою на шляху до свободи підприємницької діяльності, а також реалізації конституційних прав: “на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом” (ст. 42 Конституції України); “на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно вибирає або на яку вільно погоджується” (ст. 43 Конституції України); “свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості” (ст. 54 Конституції України).

Після проголошення незалежності України державна політика була спрямована на побудову правової держави та громадянського суспільства. Для цього Указом Президента України від 22 липня 1998 р. “Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи” [25] встановлювалося, що держава прагне дерегулювання, тобто передавання своїх функцій механізмам ринкової саморегуляції й недержавним інституціям. З огляду на цей акт, потрібно було усунути штучні адміністративні бар’єри, зменшити рівень корупції, створити сприятливе правове середовище для здійснення господарської діяльності.

18 березня 2004 р. в додатку до Закону України “Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу” зазначено, що “для того, щоб процес переходу до свободи ведення підприємницької діяльності не набув хаотичної форми, але разом з тим відповідав основним принципам демократичної держави, в Україні вже досить багато часу триває процес дерегулювання підприємницької діяльності та перехід на цивілізовані стандарти торгівлі” [21].

У Концепції вдосконалення державного регулювання господарської діяльності [26] задекларовано, що у процесі вдосконалення державного регулювання господарської діяльності має бути забезпечено усунення необґрунтованих перешкод у реалізації підприємницької ініціативи. Передбачено необхідність забезпечити реалізацію дерегулювання господарської діяльності, провівши у відповідних сферах економіки оцінку системності та узгодженості регуляторних актів, що регулюють відносини у цих сферах.

В аналітичній доповіді “Системна криза в Україні: передумови, ризики, шляхи подолання” Національного інституту стратегічних досліджень зазначено, що протягом останніх років істотно зменшилась кількість необхідних дозвільних документів і ліцензій для підприємницької діяльності, запроваджено декларативний принцип для початку діяльності для більшості видів господарської діяльності, спрощено процедури банкрутства та закриття підприємств тощо. Проте нерідко процедури спрощувались в тих видах діяльності, які не стосуються широкого кола підприємств, спостерігалось агрегування видів, що підлягають ліцензуванню, чи підміна дозвільних документів процедурами галузевої сертифікації [9, с. 37, 44]. Затримувалося чи дезавуєвалося підзаконними актами практичне впровадження законодавчих новацій. Отже, за відсутності кількісних показників дерегуляції перетворення загалом якості регуляторної системи істотно не поліпшилась. Це не лише погіршувало підприємницький клімат, а й дискредитувало стратегію реформ зокрема та політику держави загалом [31, с. 53].

Державна політика дерегулювання є одним з основних елементів практичної імплементації нової моделі розвитку України та невід’ємною складовою частиною європейської інтеграції. В українських реаліях дерегулювання – не самоціль, а необхідний інструмент, основним завданням якого є кардинальне покращення механізмів ринкових відносин та чинник підвищення стандартів життя людини.

Ефективність та результативність політики дерегулювання полягатиме у припиненні функціонування зайвих і обтяжливих адміністративних бар’єрів, зменшенні часових і грошових ресурсів, які вилучатимуться з обігових коштів малого та середнього підприємництва на дотримання і виконання обов’язкових процедур державного регулювання, скороченні обтяжливих та непотрібних контрольно-перевірочних заходів.

Протягом 2014–2015 років прийнято законодавчі [12–18; 20] та підзаконні акти [2; 17; 19; 23], спрямовані на створення умов для покращення господарської діяльності дерегулюванням (скасовано документи дозвільного характеру, ліцензії для здійснення певних видів діяльності, вимоги щодо наявності у юридичної особи печатки тощо).

В Україні, враховуючи її посткризовий стан та сучасну економічну нестабільність, низьку економічну й інвестиційну привабливість держави, потрібно запровадити ефективну державну політику дерегулювання. Це необхідно здійснити, прийнявши на законодавчому рівні: 1) процедури проведення правового аудиту якості та результативності дії і застосування законодавства у сфері регуляторної та реєстраційно-дозвільної політики; 2) створення централізованої системи єдиних дозвільних центрів, що здійснюватимуть діяльність за принципом єдиного вікна; 3) забезпечення і

на загальнодержавному, і на регіональному рівнях системи “електронного урядування” для підвищення ефективності діяльності держави. Реалізація цих заходів сприятиме перетворенню держави перехідного періоду на державу-сервіс.

Висновки. Практична значущість проаналізованих процесів проявляється, насамперед, через максимальне наближення форми і змісту формалізації права до природного стану суспільних відносин, на цій основі потрібно формувати найфундаментальніші правові модули для побудови громадянського суспільства та правової держави. Потрібно також аналізувати уже сформовану суспільну практику, і якщо вона ефективна – надавати їй правової форми в контексті соціологічного розуміння у формалізації права. Для побудови правової держави і громадянського суспільства варто використовувати деформалізовані юридичні конструкції, а саме: 1) децентралізацію правового регулювання; 2) правове саморегулювання як засіб оптимізації нормативних масивів; 3) правове дерегулювання як усунення “бар’єрів”, законодавчо встановлених державою на шляху до свободи підприємницької діяльності, покращення механізмів ринкових відносин та чинник підвищення стандартів життя людини.

1. Астафьев С. А. Опыт саморегулирования предпринимательской деятельности Японии и России: сравнительный анализ / С. А. Астафьев // Проблемы теории и практики управления. – 2010. – № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eizvestia.isea.ru/pdf.aspx?id=13962>.
2. Деякі питання дерегуляції господарської діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 січня 2015 року № 42 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 12. – Ст. 316.
3. Заикин С. С. Зарубежный опыт реализации права на саморегулирование / С. С. Заикин // Труды молодых исследователей по сравнительному праву. – М.: Юрист, 2009. – С. 39–46.
4. Заикин С. С. Право и саморегулирование как “социальный капитал” / С. С. Заикин, С. В. Васильева, А. О. Лебедев, А. В. Чаплинский // XI Международная научная конференция по проблемам развития экономики и общества: в 3 кн. / отв. ред. Е. Г. Ясин; Высш. шк. экономики. – М.: ИД НИУ ВШЭ, 2011. – С. 206–217.
5. Кашианина Т. В. Соотношение централизованного и децентрализованного правового регулирования: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 “Теория и история права и государства; история правовых учений” / Т. В. Кашианина; Моск. юрид. ин-т – М., 1992. – 48 с.
6. Кодекс суддівської етики, затверджений XI черговим з’їздом суддів України 22 лютого 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://court.gov.ua/userfiles/Kodex%20sud%20etiki\(1\).pdf](http://court.gov.ua/userfiles/Kodex%20sud%20etiki(1).pdf)
7. Лескова Ю. Г. Саморегулирование как негосударственное регулирование / Ю. Г. Лескова // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение // Вопросы теории и практики. – 2011. – № 8 (14). – Ч. 1. – С. 132–137.
8. Меморандум “Про наміри щодо взаємного співробітництва у галузі сприяння розвитку саморегулювання підприємницької та професійної діяльності в Україні” від 10 жовтня 2008 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/info/2151>.
9. Механізми поліпшення підприємницького клімату в процесі реалізації економічних реформ в Україні / Я. В. Бережний, О. І. Кілієвич, Д. В. Ляпін, Н. С. Медведкова [та ін.]. – К.: НІСД, 2013. – 80 с.
10. Правила адвокатської етики, затвердженні Установчим з’їздом адвокатів України 17 листопада 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vkdka.org/pravil-advokatskoji-etiki>.
11. Про визначення Торгово-промислової палати уповноваженим органом з видачі сертифікатів про походження товару: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 лютого 2003 року № 255 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 9. – Ст. 398.
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення порядку відкриття бізнесу та встановлення принципу провадження господарської діяльності суб’єктами приватного права без застосування печаток: Закон України від 15 квітня 2014 року № 1206-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 24. – Ст. 133.
13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція): Закон України від 12 лютого 2015 року № 191-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 21. – Ст. 133.
14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо харчових продуктів: Закон України від 22 липня 2014 року № 1602-VII //

*Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 41-42. – Ст. 2024. 15. Про внесення змін до Закону України “Про Державний бюджет України на 2014 рік: Закон України від 31 липня 2014 року № 1622-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. - № 35. – Ст. 1180. 16. Про внесення змін до Закону України “Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності” щодо вдосконалення процедури видачі документів дозвільного характеру, оформлених центральними органами виконавчої влади від від 13 травня 2014 року № 1252-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 28. – Ст. 934. 17. Про внесення змін до Ліцензійних умов провадження діяльності з адміністрування недержавних пенсійних фондів: Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 09 січня 2014 року № 25 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 20. – Ст. 643. 18. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: Закон України від 28 грудня 2014 року № 71-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 7-8. – Ст. 55. 19. Про внесення змін до Порядку ліцензування діяльності з надання освітніх послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 05 квітня 2014 року № 233 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 55. – Ст. 1504. 20. Про внесення змін до статті 34 Закону України “Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 05 червня 2014 року № 1319-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 30. – Ст. 1009. 21. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Перелік актів законодавства України та *acquis* Європейського Союзу у пріоритетних сферах адаптації (Розділи 2-7) : Закон України від 18 березня 2004 року № 1629-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1629%D0%B1-15>. 22. Про затвердження Кодексу професійної етики та поведінки працівників прокуратури : Наказ генерального прокурора України від 28 листопада 2012 року № 123 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/kodet.html?_m=publications&_t=rec&id=113992. 23. Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2015 рік: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 року № 1 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 6. – Ст. 123. 24. Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України : Наказ Міністерства юстиції України від 4 жовтня 2013 року № 2104/5 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 82. – Ст. 580. 25. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні : Указ Президента України від 22 липня 1998 року № 810/98 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 21. – Ст. 32. 26. Про Концепцію вдосконалення державного регулювання господарської діяльності: Указ Президента України від 03 березня 2007 року № 816/2007 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 66. – Ст. 11. 27. Про судоустрій та статус суддів : Закон України від 7 липня 2010 року № 2453-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41, 41/42; 43; 44/45. – Ст. 1468. 28. Про торгово-промислові палати в Україні : Закон України від 2 грудня 1997 року № 671/97 ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 13. – Ст. 52. 29. Про цінні папери та фондові ринки : Закон України від 23 лютого 2003 року № 3480-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 31. – Ст. 1126. 30. Рабінович П. М. Проблеми трансформації методології вітчизняного правознавства: досягнення, втрати, перспективи / П. М. Рабінович // Вісник Академії правових наук України. – 2002. - № 4. – С. 3–14. 31. Системна криза в Україні: передумови, ризики, шляхи подолання: аналіт. доп. / Я. А. Жаліло, К. А. Кононенко, В. М. Яблонський [та ін.]; за заг. ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2014. – 132 с. 32. Скоробогатов В. Ю. Саморегулирование как свойство правовой системы : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 “Теория и история государства и права; история учений о праве и государстве” / В. Ю. Скоробогатов ; НИУ ВШЭ. – М., 2013. – 186 с. 33. *Doing business in a more transparent word. Ukraine. The International Bank for Reconstruction and Development.* – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine#dealing-with-construction-permits>.*